

sal. 2 : *Extollens se supra omne quod dicitur Deus; et supra late explicuimus, per verba illa : Nec egerunt pœnitentiam ab operibus manuum suarum, ut non adorarent daemona, et simulacra aurea, et argentea, et cœrea, et lapidea, et lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare, non posse significari discipulos Antichristi, nec doctrinam ejus, quia ipse potius docebit non esse adoranda idola, et cultores illorum persecuetur. Atque hinc aliqui colligunt, illas plagas et cædes non esse futuras sub Antichristo, sed illum præcedere, et quia per illas non consumantur omnino idololatræ, per Antichristum esse perimendos. Alii vero censent nihil referre quod illi feroces equi sint exercitus ipsiusmet Antichristi; nam, licet ille idololatrias persecuetur, non poterit omnes qui in mundo sunt occidere. Sicut Mahometus etiam insectatus idololatrias, eos tamen abolere non potuit. Poterunt ergo aliqui etiam post persecutionem Antichristi vivere, et de iis qui remanserint post tot hominum cædes, et a suis idololatriis pœnitentiam non egerunt, recte dicitur, cum ipso Antichristo vel cum malis Christianis damnandos esse. Nam similitudo, licet Antichristus Christianos persecuetur, non poterit tamen omnes interficere nec pervertere, et tamen si qui ex illis residuis pravi fuerint, et non egerint pœnitentiam a suis fornicationibus et homicidiis, etc., etiam illi damnabuntur.*

19. *De peccatoribus, non de Antichristi discipulis loquitur D. Joannes. — Et ita possunt posteriora verba Joannis intelligi : Et non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque a fornicatione, neque a furtis suis. Hæc enim vitia non indicant doctrinam Antichristi, sed pravos mores hominum. Quod notavit ibi Richar. Victor., dicens : Notandum ubi ait : Neque egerunt pœnitentiam de operibus manuum suarum, ibi redarguere eorum infidelitatem. Ubi vero dicit : Et non egerunt pœnitentiam ab homicidiis, etc., ibi redarguit eorum pravas actiones. Hæc autem vitia inveniri quidem solent in multis Catholicis, multo vero magis in hæreticis; inter quos præsertim exerceri veneficia vulgarissimum est; homicidia vero eorum et injustissimas cædes, et in antiquis hæreticis Donatistis, Arianis, in historiis, et Sanctis Patribus legimus, et in modernis oculis conspicimus, qui eo ferocitatis pervenerunt, ut se ipsos sæpe occidant, ut hostes simul perimant, illorum ne in manus perveniant. Possunt denique sub illis ver-*

bis comprehendi etiam alii infideles, qui idola non colunt, ut pagani, qui maxime vitii carnis, per fornicationes significatis, dediti esse solent; et Judæi, qui usuris, et aliis injustis negotiationibus frequentius involvuntur. Ac denique sub illis quatuor membris omnia genera peccatorum mortalium comprehenduntur, a quibus qui pœnitentiam non egerint, licet aliquam Dei veri cognitionem habeant, imo licet veram fidem habeant, damnabuntur. In quo etiam perstringunt hæc verba hæreticos Protestantes, qui sine pœnitentia peccatoribus salutem promittunt.

20. *Respondetur ad primam ex calumniis Protestantium. — Ad secundam, de idololatria. — Ad tertiam, de homicidiis. — Superest ut ad singulas Protestantium calumnias, quas rex imbibit, breviter respondeamus. Et imprimis quoad adorationem dæmonis, notissimum est in Romana Ecclesia non solum reprobari, sed etiam ejus criminis reos gravissime puniri. Neque ullus Doctor catholicus in dubium id revocavit. Gabriel autem Vasquez, vir insignis doctrinæ et pietatis, in hoc a catholicis Doctoribus non dissentit; sed tractat quæstionem de facto, et non de jure, an qui illudatur a dæmone sibi apparente sub aliqua specie vel figura Christi, et adorationem exhibet signo vel lumini apparenti, possit per ignorationem vel bonam intentionem ab idololatria vel superstitione excusari. Aitque utroque modo excusari posse, quia si ignotio sit invincibilis, ut esse potest, culpam excusat. Si vero intentio adorantis non feratur in signum apparens, sed solum in Christum representatum, vel in memoriam revocatum, etiam excusatur culpa, quia utroque modo revera non adoratur dæmon, sed Christus. Quæ doctrina evidenter supponit adorationem dæmonis per se esse damnabilem. Ad secundum, concedimus, catholicæ doctrinæ de cultu et adoratione imaginum Ecclesiam Romanam caput esse; quantum vero dissidium sit inter imagines et idola, quantumque adoratio imaginum ab idololatria distet, satis in lib. 2 tractatum est. Ad tertium, de homicidiis, dicimus illa quidem interdum committi a malis christianis, et propter illa fore damnandos, nisi pœnitentiam agant: pœnas vero, quæ auctoritate publica in Ecclesia Catholica interdum hæreticis infliguntur, non esse homicidia, sed justa supplicia.*

21. *Ad quartam, de veneficiis. — In quarta calumnia duo includuntur errores: unus est, damnare sacramentalia Ecclesiæ tanquam su-*

perstitiosa et venefica, quod evidenter falsum est et blasphemum, cum veneficia, dæmonis virtute, et sacramentalia Dei auxilio, oratione, et Sanctorum etiam intercessione Ecclesiæque precatione nitantur, ut in lib. 2 tetigimus, et alibi latius tractavimus¹. Alius error est, venerationem reliquiarum tacite negare, et miracula divina, quæ illis median- tibus fiunt, damnare, contra Scripturam, Actor. 19, de sudariis et semicinctiis S. Pauli, et c. 5 de umbra Petri, et 4 Reg. 13, de reliquiis Elisei, et contra omnem traditionem, et historiam ecclesiasticam adeo constantem, ut vel illam negare, vel illi fidem non adhibere insolentissimum sit. Quod vero ibi additur de orationibus superstitiosis, Pontificibus et Pontificiis nihil obest, quia ipsi damnant superstitionem illam, et illis signis vel scriptis aut verbis utentes puniunt, ut tractando de superstitione dixi.

22. *Ad quintam, de fornicationibus. — Quinta accusatio antiquas hæreses excitat, damnare enim videtur cælibatum, virginitatem et monachatum, quæ certe hæreses si ad Christianam doctrinam pertinent, Ecclesiæ fides a principio Antichristi fuit, non Christi. Ipse enim Christus virginitatem et paupertatem docuit, Paulusque consuluit, et a principio fuerunt in Ecclesia monachorum greges, et sanctarum virginum monasteria. Sed hæc aliis locis a nobis late tractata sunt². Nunc lectorem breviter advertimus, ut inter otium vitiosum et sanctum discernat, nam illud libidinis vel majorum vitiorum est incentivum; hoc vero charitatem nutrit, et ab ea desideratur, dicente Augustino: *Otium sanctum quaerit charitas veritatis*³. Hoc enim otium, licet ab operibus externis sæpe vacet, non tamen a divinis studiis, meditationibus aut orationibus, quarum adjutorio fit, ut libido non dominetur, nec vincat, licet interdum pulset. Et ideo dixit Paulus, 1 Corin. 7: *Mulier innupta et virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta et corpore et spiritu*. Et subdit inferius: *Porro hoc ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi*. Status ergo continentium non solum perfectior, sed ad ipsam continentiam servandam utilior est, si homo recte illo utatur; nec damnandus est propter*

particularia personarum vitia, quæ in aliis statibus non desunt, et interdum propter majus commune bonum toleranda, et quantum fieri potest, corrigenda sunt; quod sancte et prudenter Romana Ecclesia observat.

23. *Ad sextam, de furtis. — Quæ vero in sexto membro de furtis dicuntur, falsæ calumniæ Protestantium sunt, neque aliud responsum merentur; vixque illius sunt capaces, qui odium et indignationem contra indulgentias conceperunt, et illo ita exæcati sunt, ut pias et voluntarias eleemosynas a furtis discernere non valeant. Nam in concessione indulgentiarum, nullus est quæstus non solum injustus, verum etiam nec indecens, nec resultans in utilitatem temporalem concedentis indulgentiam, sed est paterna providentia succurrendi communibus necessitatibus quorundam fidelium per pia opera aliorum, eos inducendo ad opera satisfactoria pro peccatis, inter quæ sunt eleemosynæ, quibus alii indigentes juvari possunt. Sed de hac materia latius a nobis in proprio loco disputatum est.*

24. *Respondetur ad ea quæ rex ultimo contra Romanum Pontificem accumulavit. — Ad ea tandem quæ rex tertio loco inducit ex c. 10 et 11, ut suadeat in c. 6 sermonem esse de Antichristo, respondetur primo, ex verbis illis capiti 10, ubi *Angelus juravit per viventem in sæcula sæculorum, quia tempus non erit amplius, ad summum probari illas tribulationes et supplicia divina, quæ in c. 9 prædicuntur, pertinere ad ultima tempora mundi; inde vero non necessario sequitur, inter plagas dicto c. 9 prænunciatas, contineri ultimam Antichristi persecutionem, satis est enim quod post illas proxime immineat. Nam quia homines per priores plagas nec pœnitentiam agere, nec emendari voluerunt, tandem permittet Deus ultimam, post quam mundus consumetur. Unde comminatio illa, quia tempus non erit amplius, non oportet ut intelligatur implenda statim post præcedentes plagas, sed post ultimam, quæ jam instabit. Quod ex consequentibus verbis potest facile intelligi, additur enim: *Tempus non erit amplius, sed in diebus vocis septimi Angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei*. At septimus Angelus non statim cœpit tuba canere, sed in c. 11 prius præmittitur persecutio Antichristi, et prædicatio testium contra illum, et in fine additur: *Væ secundum abiit, id est, completum est, et ecce væ tertium veniet cito*. At væ secundum in-**

¹ Tom. 3, in tertia parte.

² Tom. 5 de Relig.

³ Lib. 19 de Civit., c. 19.

choatum fuerat in tuba sexti Angeli, nam primum vae in quinta tuba fuerat consummatum, ut in c. 9 dictum fuerat. Ergo vae secundum, quatenus in illo includitur Antichristi persecutio, non fuit completum, nec comprehensum totum in vocibus et praedictionibus sextae tubae, sed duraturum est post omnia quae dicuntur capite 10, et in priori parte capitis 11, usque ad dicta verba: *Vae secundum abiit, et ecce vae tertium veniet cito*, utique vae ultimi iudicii diei. Unde statim subjungitur: *Et septimus Angelus tuba cecinit*, etc.

25. *Cap. 9 Apocalypsis magis ad impios quam ad Ecclesiae statum spectat.* — Unde si quis verba et contextum Joannis attente consideret, facile intelliget priores plagas c. 9, ad universum mundum, et magis ad impios et infideles et iniquos, quam ad Ecclesiam et Sanctos pertinere, ut indicant verba illa capitis 9: *Praeceptum est illis ne lederent*. Et infra: *Nisi tantum homines qui non habent signum Dei in frontibus suis*; ultimam vero persecutionem Antichristi, quae c. 11 et sequentibus praenunciatur, futuram esse contra Ecclesiam et contra Sanctos, ut patet ex initio c. 11. Unde ulterius possumus distinguere duo tempora Antichristi, unum, in quo monarchiam expugnabit, et hoc tempus comprehendere potest in visionibus capitis 9, nam sine dubio calamitates et plagas orbi inferet per bella, et exercitus suos, quibus totum orbem perturbabit; et pro eo tempore non ita se ostendet Christo contrarium, sicut post obtentam monarchiam, imo fide et simulate procedet, ut Sancti etiam antiquissimi docuerunt. Aliud vero est tempus persecutionis Ecclesiae, et de hac sine dubio incipit loqui Joannes in c. 11. Denique licet daremus regi, omnes praedictiones quintae et sextae tubae pertinere ad personam Antichristi, et futuras esse in fine mundi, inde evidentius concluderemus, illas plagas nondum incepisse, neque illum Antichristum apparuisse, aut bella sua excitare coepisse, vel saltem non potuisse incipere ante mille annos, a temporibus Bonifacii III; jam enim mundus finitus fuisset, ut in superioribus demonstratum est.

CAPUT XIX.

IDEM EX CAP. 13 OSTENDITUR, ET OMNIA QUAE REX EX ILLO DECERPIT REFELLUNTUR.

1. *Periocha capitis 13 Apocalypsis quoad priorem illius partem.* — Tertiam veluti descriptionem Antichristi colligit rex ex cap. 13 Apocalypsis, multumque laborat, lateque discurret, ut eam Pontifici Romano accommodet; sed revera in vanum laborat, et quo licentius loquitur, et pro suo arbitrio et affectu verba Scripturae accommodat, eo magis errorem, in quo versatur, ostendit, et nolens impugnat. Prius vero quam illius discursus expendamus, summam illius capitis juxta proprium et literalem sensum magis receptum ante oculos proponamus. Duas etenim habet partes. In priori, narrat Joannes se vidisse bestiam ascendentem de mari, habentem capita septem, et cornua decem, et super cornua ejus decem diademata, et super capita ejus nomina blasphemiae. De qua bestia dicit esse similem pardo, et habere pedes sicut ursi, et os sicut os leonis. Et draconem dedisse illi totam virtutem suam, et unum ex capitibus ejus fuisse abscissum in mortem, et plagam mortis ejus curatam; et admiratam totam terram adorasse bestiam. Et postea describit Joannes potestatem datam huic bestiae ad loquendum magnas blasphemias, et ad persequendum Sanctos mensibus quadraginta duobus. Atque haec fere sunt quae in priori visione et parte illius capitis continentur.

2. De hac autem priori bestia quid sit seu representet, et quo sensu accipienda sint quae de plaga mortis illi data et curata, et de tempore persecutionis ejus dicuntur, in capite 6 diximus; ubi regis metaphoras impugnativimus. Et inde visionem illam ad Pontificem accommodari non posse, imo inde bestiam illam nondum apparuisse, convicimus. Nihilominus tamen necessarium est hoc loco reflexere aliqua, quae contumeliose per solam maledicentiam Pontifici accommodantur, quaeque non nisi Protestantes et Scripturam adulterantes in ore regis posuerunt.

3. *Quatuor bestiae illius proprietates Romano Pontifici rex affingit.* — Pungens igitur Romanum Pontificem, ait bestiam illam apparuisse pardo similem, tum propter colorem, quia respersa erat maculis, id est, corruptelis contaminata, tum quod adulterinam quandam imperandi rationem habet, specie spiritualem,

revera secularem, quia super reges terrae extollitur. Secundo, ait hanc bestiam apparuisse etiam leopardo similem, quae spuria est bellua, e leone pardoque mista. Tertio, ait visam esse ursinis pedibus, ad vires ejus significandas, ore autem leonis, ad rapacitatem declarandam, saevamque naturam. Quarto, exponit aperuisse os suum ad blasphemias in Deum, et bellum Sanctis intulisse, quia eam (ait) terram universam adorare oportet, quod nunquam vetus illa ethnica Roma a quoquam postularit, quae dedignata non est, federe conjuncto reges socios atque amicos comiter appellare. Probat autem hanc adorationem dari Summo Pontifici ex more inaugurandi Pontificem, testemque ipsum Cardinalem Bellarminum appellat.

4. *Respondetur ad primum.* — Verumtamen in primo puncto, interpretatio ipsa seu analogia, ad veritatem et ad litteram comparata, apta non est, nec sufficiens, quia Antichristus non erit tantum corruptelis contaminatus, sed erit undique corruptissimus, nec usurpabit temporale regimen sub specie vel umbra spiritualis potestatis, sed primo, ac praecipue temporale imperium occupabit, et violenter usurpabit, et deinceps etiam divinitatem sibi arrogabit, ut partim ex Daniele et Paulo aperte intelligitur, et in praecedenti capite tactum est, et in sequenti iterum dicetur. Unde longe aliter Richard. Victor., l. 4 in Apocalyp., c. 4, per bestiam illam intelligens imperium ethnicum gentilium Ecclesiam persequentium, ait, comparari pardo maculoso propter variam philosophorum assertionem, id est, propter variam superstitionem. Ambrosius vero ibi hypocrisim Antichristi in varietate colorum dicit designari: *Nam cum sit futurus homo nequissimus, variis virtutibus se decorabit, ut facilius stultos quosque decipiat*. Beda vero et Primasius, cum Tyconio, homil. 11, in maculis pardi aiunt representari gentium varietatem Antichristum sequentium, sive quia erit multitudo collecta ex diversis populis, sive quia diversis haeresibus erit maculata, ut ait D. Anselmus. Unde si maculae pardi vitia representant, non quoscumque defectus, sed universa vitia in Antichristo futura designant. Accedit quod Antichristus propter velocitatem pardo comparatur, quia brevissimo tempore imperium consequetur, et omnia conculcabit. Sicut Danielis 7 Alexander Magnus, propter hanc causam per pardum representatur, ut D. Hieronymus et alii exponunt. Item propter crudelitatem in humano sanguine effundendo. Nullus autem, nisi impudentissimus

sit, similes proprietates in Romano Pontifice audebit confingere. Imo neque rex Angliae, neque tota haereticorum versutia eas corruptelas, quas in Sede Apostolica effingunt, ostendere potuerunt; nam quae ad doctrinam pertinent, corruptelae non sunt, licet ab hominibus, contrariis erroribus et haeresibus corruptis, tales judicentur; quae vero ad mores spectant, maxima ex parte ab eisdem Ecclesiae hostibus ultra veritatem effictae et exaggeratae sunt; et si aliquae hujusmodi in Praelatis Ecclesiae inventae aliquando sunt, ad personales et humanos defectus pertinent, qui sedem ipsam non maculant.

5. *Respondetur ad secundum et tertium.* — Unde quae in secundo et tertio puncto de similitudine leopardi, et de pedibus ursinis dicuntur, non gravate accipimus, apte enim in verum Antichristum conveniunt. Ex eisdem autem proprietatibus, earumque significatione convincitur, descriptionem illam non posse Pontifici accommodari. Cur enim Bonifacius III, vel alius similis Pontifex ejus successor poterit spurius appellari, cum neque origine talis fuerit, nec electione, sed legitime creatus? Vel quae rapacitas aut saeva natura in eis inventa est, ut ursinos pedes habere dicantur? Antichristus enim dicitur pedes ursinos habiturus, quia pedibus suis omnia conculcabit, ut dicitur Danielis 7. Quod autem quarto loco addit de adoratione Pontificis, ridiculum est; non enim adoratur ut Deus, sed ut supremus Ecclesiae Praelatus, ac Vicarius Dei. Quid enim est adorationis exhibitio? Ait enim Paulus: *Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni sunt*, 1 Timoth. 5; quid ergo mirum, quod is, qui toti Ecclesiae praest, magna veneratione dignus habeatur, praesertim cum in Christi honorem tota illa veneratio redundet?

6. *Romae ethnicae et christianae imperia male comparantur.* — Immerito autem comparat rex Romam ethnicam cum christiana; tantum enim distat imperium illius ab istius potestate, quantum terrestria a caelestibus, corporalia ab spiritualibus, et temporalia ab aeternis discrepant, ut in tertio libro abunde monstratum est. Romani ergo imperatores tantum temporales domini erant, limitatamque ditionem possidebant, ideoque aliarum ditionum reges non ut subditos, sed ut socios comiter tractabant. Romani autem Pontifices spirituales Praelati ac reges sunt, totumque mundum pro territorio, omnesque oves Christi pro grege habent, et ideo reges om-